

ელენე გოგიაშვილი

**გაზეთ „კავკაზის“
ფოლკლორულ-ეთნოგრაფიული მასალებიდან
(1846-1918)**

პროექტი „ქართულ-კავკასიური ფოლკლორული ურთიერთობები: XIX-XX საუკუნეების წყაროები და თანამედროვე ნარატივები“,¹ რომლის ნაწილსაც შეადგენს წინამდებარე სტატია, მიზნად ისახავს, საერთაშორისო სამეცნიერო წრესა და ფართო საზოგადოებას გააცნოს ქართული და ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხთა ფოლკლორული ურთიერთობები ისტორიულ-გეოგრაფიული გარემოსა და ინტენსიური კულტურული კავშირების გათვალისწინებით. ამ მხრივ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმ ფოლკლორულ მასალებს, რომლებიც 1846-1900 წლებში დაიბეჭდა პერიოდულ გამოცემაში «Кавказ».

გაზეთი „კავკაზი“, რომელიც მ. ვორონცოვის ინიციატივით დაარსდა 1846 წელს, ოფიციალური სტატუსით, კავკასიის სამმართველოს სტრუქტურების სამთავრობო ღონისძიებათა გავრცელება-პროპაგანდის ბეჭდვითი ორგანო უნდა ყოფილიყო. მიუხედავად ამისა, გაზეთი მალე მოექცა რუსეთის გეოგრაფიული საზოგადოების კავკასიის განყოფილების გავლენის ქვეშ. თავდაპირველად გაზეთს კერძო გამომცემელი ო. კონსტანტინოვი ჰყავდა, რომელმაც ის „უსახსრობის გამო“ სახელმწიფოს გადასცა. „კავკაზის“ ახალ რედაქტორად კავკასიის კარგი მცოდნე, სამხედრო პირი ი. სლივიცკი დანიშნეს. იგი „კავკაზს“ 1850-1854 და 1868-1872 წლებში რედაქტორობდა.²

„კავკაზს“ სხვადასხვა წლებში უამრავი დამატება ჰქონდა. აქ უმეტესად მოცულობითი, კვლევითი ხასიათის პროდუქცია იბეჭდებოდა.

¹ პროექტი ხორციელდება ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფოლკლორისტიკის კათედრაზე შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ხელშეწყობით (FR/532/2-154/13).

² თ. ჯაგოდინიშვილი. ქართული ფოლკლორისტიკის ისტორია. ტ. I. თბ. 2004, გვ. 149.

1854-1855 წლებში გამოვიდა ლიტერატურული დამატება „ზურნა“ ე. ვერდერეჟსკის რედაქტორობით.

1864 წელს ჰქონდა დამატება „ლიტერატურნი ლისტოკი“ (რედაქტორი ე. შვარცი).

1867 წელს გამოვიდა დამატება „ბროშური გაზეთი კავკაზ“ (რედაქტორი ე. შვარცი).

1902-1905 წლებში გამოვიდა დამატება «Иллюстративное приложение к газете Кавказ», რომელსაც რედაქტორობდა კ. ბეგიჩევი, შემდეგ ა. ბელინსკი. ეს დამატება დიდ ადგილს უთმობდა ქართველი პოეტებისა და მწერლების ნ. ბარათაშვილის, ი. ჭავჭავაძის, ა. წერეთლის, დ. კლდიაშვილის თხზულებათა თარგმანების ბეჭდვას.³

„კავკაზმა“ 1918 წლამდე იარსება და უამრავი რედაქტორი გამოიცვალა. გაზეთის ერთხანს გ. დ. ერისთავიც რედაქტორობდა, ხოლო რედაქციასთან თანამშრომლობდნენ რ. ერისთავი, ნ. ბერძნიშვილი, პ. იოსელიანი, დ. ყიფიანი, ი. ევლახიშვილი, ი. სლივიცკი, ე. ვერდერეჟსკი, გ. წერეთელი, მ. ჯანაშვილი, ა. ხახანაშვილი, ა. ვესელოვსკი და სხვები. მათი სტატიები უმეტესად ეთნოგრაფიულ ხასიათს ატარებს, რომლებშიც კავკასიის ხალხთა ყოფის ამსახველი სხვადასხვა ასპექტია განხილული.

უნდა აღინიშნოს, რომ ფოლკლორული ჩანაწერები ამ წლების „კავკაზში“ მეტად მწირია, სამაგიეროდ, ეთნოგრაფიულ და ისტორიულ ნარკვევებს დიდი ყურადღება ეთმობა. განხილული მასალა შეიძლება რამდენიმე თემატურ ჯგუფად დაიყოს: ეთნოგრაფიულ-ფოლკლორული მასალები; ქალაქური ყოფა; კავკასიის მთიელთა ყოფის ამსახველი მხატვრული ნაწარმოებები.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ამ წლებში გამოქვეყნებული რ. ერისთავის, ნ. ბერძენოვის სტატიები. მათი წერილები იმდენად მრავლისმომცველი და პროფესიონალურია, დიდ შექებას იმსახურებს პეტერბურგიდან. „კავკაზის“ 1854 წლის 18 აგვისტოს №64-ში იბეჭდება «Санкт-Петербургские ведомости»-ის გამოხმაურება, რომელშიც მადლობას უხდიან ნ. ბერძენოვს სტატიებისთვის „ჭონა“ და „ეუდიანობა“, რ. ერისთავს – თუშ-შეშავ-ხევსურეთის მხარის ჩანაწერებისთვის: „ეს კაპიტალური ნაშრომი რეცენზენტის განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს, რადგან ის, ჩვენი აზრით, უვრცესი ეთნოგრაფიული მონოგრაფიის პირობებს აკმაყოფილებს“.

³ თ. ჯაგოდნიშვილი. ქართული ფოლკლორისტიკის ისტორია. ტ. I, გვ. 152-153.

რუს ავტორთა, კერძოდ, ს. პუშკარევის, ნ. დუნკელ-ველინგი, კ. ჩერნი-შევი, კ. დაიუბინსკისა და სხვათა ეთნოგრაფიული ხასიათის სტატიები, ძირითადად, მოგზაურობის გადმოცემას წარმოადგენს. განხილულია გენდერული საკითხებიც, სოციალური ფენების განსხვავებანი. ყურადღება ეთმობა სტუმარმასპინძლობის ტრადიციას, სიმღერებისა და ცეკვების შესრულებას, დღეობებისა და თამაშობების აღწერას და ა. შ.

უძეტეს შემთხვევაში რუს ავტორთა ცნობები ტენდენციურია. ისინი არც ფარავენ იმპერიალისტურ დამოკიდებულებას პერიფერიაში მცხოვრები ხალხებისა და მათი შემოქმედების მიმართ. გაზეთი „კავკაზი“ კოლონიალიზმის სურათის აღსადგენად ერთ-ერთ პირველწყაროს წარმოადგენს.

მაგალითისთვის მოვიყვან ვრცელ სტატიას „საშობაო დღესასწაული თბილისში და ხალხური ცრურწმენები საქართველოში“ (დაბეჭდილია 1847 წელს, №3, 18 იანვარი). სტატია ანონიმურია, სავარაუდოდ, რედაქტორ ო. კონსტანტინოვს უნდა ეკუთვნოდეს, სტილისტურად გადმოცემულია პირველი პირით, სიძულვილით სავსე ტონით, თუ რაოდენ არასაინტერესოა ქართული ხალხური დღესასწაულები. თუმცა ეს „არასაინტერესო“ დღეობა დაწვრილებით არის აღწერილი.

ავტორი ადარებს რუსულ და ქართულ საშობაო სამზადისს:

„ამაოდ დავდიოდი თბილისის უბნებში, ამაოდ ვიხედებოდი სახლებში, ყველაფერი ისე ჩუმად და წყნარად მიმდინარეობდა, როგორც ჩვეულებრივ დღეებში. მხოლოდ დღისით, როცა იანვრის მზე მხიარულად ანათებს და ჰაერი გაზაფხულისას გვაგონებს, ქართველი ქალები ფერად კაბებში დასეირნობენ ეზოებში და ლეკურს ცეკვავენ, ან გრძელუღვაშა ქართველი თავის მეინახეებთან ერთად მღერის და კახურს მიირთმევს. მაგრამ ეს ჩვეულებრივ დღეებშიც ხდება. საკუთრივ დღესასწაულს არაფერი განსაკუთრებული არა აქვს. მკითხაობა, ჯადოქრობა, ტანსაცმელი და ა. შ., თამაშობები, რუსებისთვის დამახასიათებელი, აქ უცხოა“.

ავტორი ჩამოთვლის საშობაო ტკბილეულს – გოზინაყი, ალვახი (ალბათ, ალვახაზი – ე. გ.), ბასილა. აღწერს მეკვლის შემოსვლას, ავლებს პარალელს რუსეთთან და დასავლეთ ევროპასთან. მოცემული აქვს შედარება სლავური და ქართული მითოლოგიებისა:

„ქართველებს არ ჰყავდათ სლავური და დასავლური მითოლოგიის ის წვრილ-წვრილი, მეორეხარისხოვანი ღმერთები, რომლებიც არ ერეოდნენ ქვეყნიერების ძირითად მმართველობაში, ისე მზრუნველად და სიყვარულით

იღებდნენ თავის თავზე ჩვენი წინაპრების მეურნეობის, საქონლის, ტყეებისა და წყლების მფარველობას, და რომელთა პატივსაცემადაც ქმნიდნენ სიმღერებს და აწვობდნენ დღესასწაულებს [...] და რამდენადაც ქართველები იმ ეპოქაში (იგულისხმება ადრექრისტიანობის პერიოდი – ე. გ.) ფრიად გაუნათლებლები იყვნენ და მითოლოგიაც, შესაბამისად, უადრესად უხეში, დაუძუშავებელი სახით ჰქონდათ – მაშინ ისინი ვერც შეძლებდნენ რაიმე წარმართული გადმოცემა და წეს-ჩვეულება დაეტოვებინათ შთამომავლებისთვის“.

ავტორი წერს, თუ როგორი უსიცოცხლო და მონოტონურია ქართული დღესასწაულები, რაც უსიამოვნო გავლენას ახდენს ევროპელზე. იქვე გამოთქვამს „ვარაუდს“, რომ ამაზე გაუთავებელმა ომებმა იმოქმედა. მაგრამ ეს არის მაინც მთავარი მიზეზი, ქართველებმა რომ გართობა არ იციან:

„აი, სომხებიც ხომ მათ ბედს იზიარებდნენ, მაგრამ მათი უბრალო ხალხის ცხოვრება გაცილებით მრავალფეროვანია, ვიდრე ქართული [...] კერძოდ იმიტომ, რომ მათმა დეტალურად განვითარებულმა მითოლოგიამ, როგორც განათლებულ ხალხს შეეფერება, დატოვა უამრავი ნაკვალევი, დღემდე შემორჩენილი რწმენებში, გადმოცემებსა და წეს-ჩვეულებებში [...] თუმცა გადაჭრით ვერ ვიტყვით, რომ ქართველებს ამგვარი კვალი საერთოდ არ დაუტოვებიათ, მაგრამ ის ნაკლებმნიშვნელოვანია, ძირითადად, დემონოლოგიას, უწმინდურ სულებსა და ძალებს ეხება“.

დასკვნაში ავტორი წერს: „უეჭველია, რომ ყველაფერი ჩემ მიერ მოთხრობილი მოკლე, არასრული და არასაკმარისია აქაური ხალხის ბნელი მხარის გამოსაკვლევად. დაე, სხვებმა, ჩემზე მეტად დაკვირვებულებმა მიჰყონ ხელი ამ საქმეს“.

საგაზეთო სტატიებს შორის ვხვდებით ისეთ ტექსტებსაც, რომლებშიც რუს ავტორთა დამოკიდებულება კავკასიელი ხალხის მიმართ არ არის შოვინისტური და, პირიქით, სიმპათიით განაწყოფს მკითხველს. მაგალითად, 1847 წლის მე-17 ნომერში (26 აპრილი) ე. ვილემსის სტატიაში «Грузинские очерки и типы» ვკითხულობთ:

„ქართველები თავისებურად ულხენენ, როგორც არცერთი სხვა ხალხი ქვეყანაზე. მათ საზოგადოებაში მხიარულება არ არის ნაძალადევი, რადგან აქ ვერ იპოვი გაბერილ პედანტიზმსა და ყალბ პოლიტიკას, არ იციან თანამედროვე ვნებები: პრეფერანსი, ქუჩის ჭორები, პირფერული ლიტერატურული კამათები და სხვა.“

სტატიის ავტორი ქართულ სუფრაზე და ტოლუმბაშზეც საუბრობს.

ქართული ლხინის დაწვრილებითი აღწერა არის მოცემული „კავკაზის“ 1854 წლის №84-ში (27 ოქტომბერი). ტექსტის სათაურია „წერილი კახეთიდან გაზეთ „კავკაზის“ რედაქტორს. ქ. სიღნაღი. 18 ოქტომბერი 1854“ (ავტორი მ. გ.). წერილი იწყება ფაქტის აღნიშვნით, რომ 1854 წლის დასაწყისში თბილისის სამხედრო გუბერნატორის, გენ.-ლეიტენანტ თავად ანდრონიკოვის წინადადებით ჩამოყალიბდა ცხენოსან მონადირეთა ქართული გაერთიანება (Грузинская дружина конных охотников). ამ გაერთიანებამ გურიაში ჩოლოქის ბრძოლებში თავი გამოიჩინა. 16 სექტემბერს ეს რაზმი კახეთში იმყოფებოდა, სადაც თავადმა ჯანდიერმა ლხინი გაუმართა. ლხინი დაწვრილებით არის აღწერილი, ჩამოთვლილია ცეკვები: ლეკური, ქართული, კახური, იმერული, აფხაზური, ოსური, „წმინდა მთიულური ლეკური“ (ალბათ, საერთო კავკასიური მხედრული ცეკვები – ე. გ.), ზემყრელო. ავტორი წერს, რომ ერთდროულად შვიდასამდე კაცი ცეკვავდა.

„ერთად, ერთდროულად შვიდასამდე კაცმა დაიწყო ცეკვა, ყველამ თავისებურად. ცდილობდნენ, ერთმანეთის წინ ფეხებით რაღაც იღეთები გაეკეთებინათ. აღმაფრთოვანებული სურათი იყო. მისი წარმოდგენა მხოლოდ მას შეუძლია, ვინც იცის, რა მრავალფეროვანია კავკასიაში ადგილობრივ ტომთა ტანისამოსი, საუბრის კილო, გარეგნობა, ჩვეულება და ხასიათი. სიმღერებისა და ცეკვების შემდეგ თამაშები გაიმართა: შეჯიბრი რბოლაში, ადგილიდან ხტომა, ართურმის თამაში. პირველ თამაშში ოსებმა გაიმარჯვეს, დანარჩენში – თუშებმა: ორმა მათგანმა დაუჯერებელი ნახტომი გააკეთა, ორი საყენის სიგრძეზე გადახტა! მზის ჩასვლისას ლხინი შეწყდა, რომელიც მშვიდობიანად, უჩხუბრად და ყოველგვარი იმის გარეშე დამთავრდა, რაც ხშირად ხდება ხოლმე თვით განათლებული ერების წვეულებებზე“, – წერს მ. გ.

განსაკუთრებულ აღნიშვნას იმსახურებს ავტორების საერთო დამოკიდებულება ქალის სილამაზის აღწერისადმი. ნარკვევების ავტორები შესაძლებლობას არ უშვებენ ხელიდან, ქალთა საზოგადოებას რომ არ დაუთმონ ვრცელი კომენტარი. მაგალითად, „კავკაზის“ 1854 წლის №70 (8 სექტემბერი) სტატია „14 აგვისტო ზონის მონასტერში“ (ავტორი პ. ბივიკოვი) დღესასწაულს ეძღვნება, მაგრამ ჭარბობს გატაცება მეგრული და იმერული ქალების სილამაზის აღწერით. „კავკაზის“ 1883 წლის 59-ე ნომერში რუბრიკას «Воскресный дневник» ხელს აწერს ვინმე ავტორი ფსევდონიმით Невольный юморист. სტატია წარმოადგენს კავკასიელი ქალის სილამაზის ხოტბას. დამოწმებულია ალ. დიუმა და ალ. პუშკინი. ავტორი კომენტარს აკეთებს ვინმე ინგლისელის

განცხადებაზე, რომელსაც ქართველი, კერძოდ, მეგრელი ქალის ცოლად მოყვანა სურდა.

„მის აღმატებულებას, ბატონ ზ-ს გუბერნატორს

ბ-ნ კავალერ ლეველინ ვილიამისგან.

თქვენო აღმატებულებაჲ,

მსურს, დავერწინდე ქალზე, რომელიც ჩვენს ინგლისელ ქალებს არ ჰგავს. თუ ვინმე ლამაზი მეგრელი ქალი დათანხმდება ჩემთან ინგლისში ჩამოსვლას, ცოლად შევირთავ. შეგიძლიათ, მომწეროთ, შესაძლებელად მიგაჩნიათ თუ არა ჩემი თხოვნა? მგზავრობის ხარჯებს ავანაზდაურებ.

ვრჩები თქვენი აღმატებულების უმორჩილეს მსახურად.

თქვენი ძმა და მეგობარი ლეველინ ვილიამი.

ჩემი მისამართი: გლოსტერ-როუდი. ბ. ს. პეკამ. ლონდონი (ინგლისში).

მეგობრის პასუხი:

მივიღე თქვენი წერილი. თქვენ უნატიფესი გემოვნება გაქვთ. მეგრელი ქალები მართლაც კარგები არიან. ბუნებას ისინი კლასიკური სილამაზით დაუჯილდოებიათ, მაგრამ, სამაგიეროდ, მეტად გონიერი და საქმეში ჩახედულნი არიან და მანამდე არ დათანხმდებიან ცოლობაზე, სანამ წინასწარ თქვენს ფოტოგრაფიას და ზუსტ ცნობებს არ მიიღებენ თქვენი ქონების შესახებ.

ვრჩები თქვენს უმორჩილეს მსახურად.

ი. მ.

ჩემი მისამართი: ზ-ი, ქ-ს გუბერნიაში, კაკაკასიაში. ზ-ს მაზრის უფროსს და კავალერს მ.“

სტატიის ავტორი Невольный юморист-ი თავის მხრივ დასძენს, რომ გაწონასწორებული ხასიათის ინგლისელის ასეთ აღტყინებას მხოლოდ კოლხი ქალები შეძლებდნენ:

„აღაგზნოს თავქარიანი ფრანგი, დაანთოს ცეცხლი ვნებიანი ესპანელის სულში, სერენადა ამღეროს პოეტ იტალიელს, აცთუნოს ავზორცი თურქი, ფეხქვეშ გაიგოს მეოცნებე გერმანელი – ყოველივე ეს ადვილია, მაგრამ კეთილგონიერი, სოლიდური და პროზაული ინგლისელის შეცდენა ცხრა მთას იქით, ამას, დამეთანხმებით, მხოლოდ მშვენიერი ელენე შეძლებდა, ისიც მხოლოდ ვენერას თანამშრომლობით. თქვენ კი, კოლხეთის მშვენიერო ასულებო, ეს შეძელით!“

ჩრდილოკავკასიური ფოლკლორული მასალები XIX საუკუნის 60-იანი წლებიდან უფრო მატულობს. მაგალითისთვის ერთ-ერთ მათგანს მოვიყვან, რომელშიც ოსების, ყაბარდოელებისა და ჩეჩნების ზოგიერთი ჩვეულება არის აღწერილი (კავკაზი 1876, №148, ავტორი ი. კ.).

წერილი წარმოადგენს სტერეოტიპული ნიშნების ჩამონათვალს, მეტად საინტერესო ინფორმაციის შემცველია. კავკასიელ ხალხთა სტერეოტიპების ჩამოთვლისას მუდმივი შედარებაა ევროპულ ტრადიციებთან, მაგალითად: „მთიელები ხორცს ხელით ჭამენ, ევროპელები კი დანა-ჩანგლით“; „მთიელე-ბი თავს იპარსავენ, ევროპელები კი წვერს“ და მისთ.

„ოსები და საერთოდ კავკასიელი მთიელები ქოხებში უფაფაზოდ არ სხდებიან. ოსი მხოლოდ მაშინ მოიხდის ქუდს, როცა უფროსი ლოცულობს, წვეულების ან ჭამის დაწყების წინ. უფროსის ლოცვის დროს ოსი ქუდს იხდის და რამდენჯერმე წარმოთქვამს სიტყვას „ამინ“ – ქრისტიანობის გადმონათობა“.

სტატიის სქოლიოში ახსნილია, რომ ამ წეს-ჩვეულებების აღწერა კულტურული ურთიერთობების კვლევას ემსახურება: „აქ წარმოდგენილი ჩვეულებები ჩრდილო კავკასიაში მცხოვრებ სხვა მთიელებსაც ახასიათებთ, როგორც, მაგალითად, ოსების უახლოეს მეზობლებს: ყაბარდოელებს, ჩეჩნებსა და ინგუშებს. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ყაბარდო უძველესი დროიდან დიდ გავლენას ახდენდა ოსების წეს-ჩვეულებებზე. ოსებს, თავის მხრივ, გავლენა ჰქონდათ ჩეჩენ-ინგუშებზე“.

მთიელთა ხალხური სამართლის შესახებ საინტერესოა სტატია (ავტორი პ. პ-ოვ), რომელშიც ავტორი ავითარებს აზრს ხალხური სამართლის აღკვეთის შესახებ. აღნიშნავს: მთიელები ამაყობენ თავანთი სასამართლოებით და რუსულ სასამართლოზე მაღლა აყენებენ (კავკაზი 1883, №178 და №227).

1850-იან წლებშივე გაზეთში იბეჭდება უშუალოდ ადგილობრივ მკვიდრთა დაწერილი ნარკვევებიც. გარდა ქართველი ავტორებისა, რომლებიც თანამშრომლობდნენ „კავკაზის“ რედაქციაში, ვხვდებით აფხაზ სოლომონ ზვანბაის სტატიას „აფხაზური მითოლოგია და რელიგიური რწმენა-წარმოდგენები აფხაზეთის მცხოვრებლებში (ძირძველი აფხაზის ჩანაწერებიდან)“ (კავკაზი 1855, №81-82).

XIX საუკუნის შუა წლების სრული სოციოლოგიური სურათის აღსადგენად, გარდა ისტორიული, ეთნოგრაფიული და ფოლკლორული მასალისა, უაღრესად საინტერესოა ყოველდღიური ყოფის ამსახველი ფელეტონების გაცნობა (მაგალითად, ქალაქური სცენები) და ლოკუმენტური ფაქტები თბილისის კულტურული ცხოვრების შესახებ.

კავკაზის 1855 წლის №37-ში გადმოცემულია სეირნობა ორთაჭალის ბაღებში ამაღლების დღესასწაულზე 1855 წლის 5 მაისს (კ. დაიუბინსკი). წერილში აღწერილია ქალაქური დღეობა, ახალგაზრდების თამაშობები, ერთმანეთის გაცნობა, ქალის „გადანახულება“.

კავკაზის 1855 წლის №61-ში დაბეჭდილია წერილი „ზაფხულის დღე ტფილისში, ანუ ტფილისი მოგზაურის თვალთახედვით“ (ე. ვერდერესკი). წერილი წარმოადგენს შთაბეჭდილების გადმოცემას თბილისის ქუჩების, ბაზრის, არქიტექტურის შესახებ.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ 1854 წლიდან გაზეთ „კავკაზის“ თითქმის ყველა ნომერში იბეჭდება კრიტიკული რეცენზიები თეატრალური წარმოდგენებისა და მუსიკის შესახებ. ყოველ მეორე ნომერში წინა დღით ნაჩვენები სპექტაკლის განხილვას ეხვდებით (ოპერები „ლუნია დელამერმური“, „რიგოლეტო“, „სიყვარულის ნექტარი“ და ა.შ.).

ინტერესმოკლებული არ არის მხატვრული ნაწარმოებები, რომლებიც კავკასიის მთიელთა ცხოვრების ამსახველია. ავტორები მოთხრობებს ხშირად გადმოცემას უწოდებენ. სავარაუდოდ, სიუჟეტები ყოფიდან არის აღებული და მათ მიერ მხატვრულად გადამუშავებული. მაგალითად, „კავკაზის“ 1847 წლის 15 მარტის №11-ში დაბეჭდილია მოთხრობა „ჩერქეზის ცოლი (სცენა ჩერქეზთა ცხოვრებიდან)“. ტექსტი მხატვრულ ნაწარმოებს წარმოადგენს, მისი მთავარი თემა ჩერქეზი ქალის პატიოსნებაა, რომელიც მოძალადეს დანით განგმირავს.

მსგავსი ტიპის ნაწარმოებია „ბაბალე“ (ავტორი ნ. მონაენკო), დაბეჭდილი „კავკაზის“ 1855 წლის №70-ში. ტექსტის დაზუსტებული სათაურია „ლეკების მიერ კახეთზე თავდასხმის ერთ-ერთ მრავალრიცხოვან ეპიზოდთან“.

კოლონიალიზმის კვლევისას საინტერესოა არა მხოლოდ ცალკეული ეპოქები, არამედ მთელი ურთიერთდამოკიდებულებათა ამბივალენტობა: კოლონიზატორებსა და დაპყრობილ ხალხებს შორის ურთიერთობები არა მარტო დაპყრობებსა და აჯანყებებს მოიცავს, არამედ კულტურულ ურთიერთობებსა და სიმბიოზს. მიუხედავად ძლიერი იდეოლოგიური ტენდენციებისა, გაზეთ «Кавказ»-ში გამოქვეყნებული მასალები და გამოკვლევები მეტად ღირებულია ქართულ-ჩრდილოკავკასიური ურთიერთობების შესწავლაში. ეს ეხება როგორც ტექსტების ფიქსაციას, ისე მეცნიერებას.

ჰუმანიტარული დარგებიდან კოლონიალიზმის კვლევის თვალსაზრისით ფოლკლორისტიკა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მეცნიერებაა. ფოლკლორული მასალის შესწავლა განსაკუთრებით ფართო სპექტრს შლის დისციპლინათშორისი კვლევებისათვის. ხალხური გადმოცემები წარმოადგენს, ერთი მხრივ, წყაროს ისტორიული ეპოქების შესასწავლად, მეორე მხრივ კი, სამყაროს სურათის აღქმის ქრონიკას.

Elene Gogiashvili

FOLKLORIC AND ETHNOGRAPHICAL MATERIALS IN THE NEWSPAPER “KAVKAZ” (1846-1918)

Summary

This paper is a part of the project *Georgian-Caucasian Folklore Relations: 19th-20th Century Sources and Modern Narratives* (sponsored by Shota Rustaveli National Science Foundation, FR/532/2-154/13). Research of Georgian-Caucasian folklore relations is closely connected with political-ideological issues, as the authors of folklore-ethnographic descriptions of Caucasian people were militaries in the service of the Russian Empire from the second half of the 19th century.

Data collected by Russian authors, provide rich material about the countries included in the Russian Empire for study of separate historical, ethnographic, folklore, literary and culturological issues, as well as from the viewpoint of research of imperialism in general. Important part of the folklore studies of the 19th century are the works of Georgian and Russian historians, linguists, ethnographers, literary critics, public opinion researchers, as well as foreign travelers, where folkloric material is used, as folkloric studies as a field of science, is based on these sciences.

This paper deals with folkloric and ethnographical sources published in the newspaper “Kavkaz” [Caucasus], periodical of the Russian geographical society’s Caucasian department. Throughout its existence, this collection largely contributed to accumulation and publication of issues of the Caucasian culture, ethnography, archaeology, language, literature and folklore. In various years, many authors had collaborated with “Kavkaz”: R. Eristavi, N. Berdznishvili, P. Ioseliani, D. Qipiani, I. Evlakhishvili, G. Tsereteli, M. Janashvili, A. Khakhanaishvili, S. Pushkarev, N. Dunkel-Welling, K. Chernishev, K. Dayubinsky etc.

People of various social and education levels provided materials for the “Kavkaz”: teachers of gymnasiums and schools, students of high grades, travelers etc. The purpose of publication of the collection was to study and become familiarized with the Caucasian peoples, which had political-state background. Knowledge of customs and mentality of newly joined peoples had a great importance for the Russian Tsarism for their assimilation.

The folkloric and ethnographical materials published in “Kavkaz” describe various aspects of Caucasian folk life: social shifts, tradition of hospitality, folk festivals, gender problems etc.